

EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

VODENICA NA FLOSI, Džordž Eliot
VELIKI GETSBI, Skot Ficdžerald
PRVI LJUBAVNIK, Anton Čehov
POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN, Hjubert Selbi
ČETIRI TRAGEDIJE: ROMEO I JULIJA,
HAMLET, MAGBET, KRALJ LIR, Vilijam Šekspir
PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE, Franc Kafka
NA PUTU, Džek Keruak
OŠTRICA BRIJAČA, Somerset Mom
DAMA S KAMELIJAMA, Aleksandar Dima Sin
ČOVEK BEZ OSOBINA, Robert Muzil
JADI MLADOGA VERTERA, Johan Volfgang Gete
STAKLENO ZVONO, Silvija Plat
JEDNA SVANOVA LJUBAV, Marsel Prust
MRTVE DUŠE, Nikolaj Gogolj
TES OD RODA D'ERBERVILA, Tomas Hardi
PROCES, Franc Kafka
ZLOČIN I KAZNA, Fjodor Dostojevski
SLIKA DORIJANA GREJA, Oskar Vajld
IDIOT, Fjodor Dostojevski
MALE ŽENE / DOBRE SUPRUGE, Luiza Mej Olkot
ODABRANE DRAME: ČOVEK JE ČOVEK, OPERA ZA TRI
GROŠA, MAJKA HRABROST I NJENA DECA, Bertolt Breht
BOGORODIČINA CRKVA U PARIZU, Viktor Igo
ZAPISI IZ PODZEMLJA, Fjodor Dostojevski
FRANKENŠTAJN ILI MODERNI PROMETEJ, Meri Šeli
MAJSTOR I MARGARITA, Mihail Bulgakov
ANA KARENJINA, Lav Tolstoj
MOBI DIK, Herman Melvil
BRAĆA KARAMAZOVI, Fjodor Dostojevski
RUĐIN / OČEVI I DECA, Ivan Turgenjev
EVGENIJE ONJEGIN, Aleksandar Puškin
GOSPOĐA BOVARI, Gistav Flober
MALI LJUDI / DŽOINI DEČACI, Luiza Mej Olkot
SRCE TAME, Džozef Konrad

HERBERT DŽ. VELS

RAT
SVETOVA

Preveo
Albin Vilhar

■ Laguna ■

Naslov originala

Herbert George Wells
THE WAR OF THE WORLDS

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

EDICIJA SVETSKI KLASICI

Knjiga br. 35

SADRŽAJ

<i>Ponovno otkrivanje Herberta Džordža Velsa</i>	<i>9</i>
(Milan M. Ćirković)	
RAT SVETOVA	37
O autoru.	245

KNJIGA I
MARSOVCI DOLAZE

GLAVA 1

UOČI RATA

Niko ne bi verovao, u toku poslednjih godina devetnaestog veka, da ovaj svet pažljivo i oštro promatraju bića čija je inteligencija veća od čoveče, ali koja su isto tako smrtna kao i čovek, da su ljudi, dok su se bavili svojim raznim poslovima, bili ispitivani i proučavani gotovo isto tako pažljivo kao što čovek posmatra kroz mikroskop ona prolazna bića koja se gomilaju i množe u kapi vode. Ljudi su se, beskrajno zadovoljni, kretali po ovoj planeti, baveći se svojim običnim svakodnevnim poslovima, mirni i uvereni u svoju vlast nad materijom. Verovatno da i infuzorije pod mikroskopom rade isto. Niko nije ni pomišljao na starije svetove u prostoru kao na nešto odakle bi mogla doći opasnost za čoveka, a ako je mislio na njih, činio je to samo zato da bi svaku pomisao da postoji život na njima odbacio kao nemoguću ili neverovatnu. Zanimljivo je setiti se nekih navika mišljenja u tim prošlim danima. Ljudi koji su živeli na ovoj planeti mislili su da bi na Marsu mogli živeti drugi ljudi, bića koja su možda niža od njih samih i koja bi bila spremna da toplo pozdrave svaki pokušaj da se sa njima

dođe u vezu. Ali su, preko ogromnog prostora, veliki, hladni i nesimpatični razumi, koji su prema našim razumima u istom odnosu kao što su naše duhovne sposobnosti prema duhovnim sposobnostima životinja koje izumiru, posmatrali ovu zemlju pogledima punim zavisti; oni su polako ali sigurno krojili svoje planove protiv nas. I na početku dvadesetog veka došlo je veliko razočaranje.

Planeta Mars – mislim da nije potrebno podsećati čitaoca – okreće se oko Sunca na prosečnom rastojanju od 140.000.000 milja. Svetlost i toplota koje ova planeta prima od Sunca jedva da iznose polovinu svetlosti i toplote koje prima Zemlja. Mars, ako je nebularna pretpostavka tačna, mora biti stariji od našega sveta i život je na njemu morao otpočeti pre nego što je naša Zemlja očvrsla. Upravo zbog toga što zapremine te planete iznosi jedva jednu sedminu zapremine Zemlje, ona se brže ohladila do one temperature pri kojoj je mogao da počne život. Mars ima i vazduh, i vodu, i sve što je potrebno za održavanje života.

Ali je čovek toliko ništavan i toliko zaslepljen svojom ništavnošću da nijednom piscu sve do kraja devetnaestog veka nije padalo na pamet da se tamo mogao razviti razuman život koji bi bio daleko iznad onog stupnja, ili bar na istom stupnju, na kome se nalazi život na Zemlji. Niko nije ni uviđao da je Mars stariji od Zemlje, da ima jedva četvrtinu njene površine, da je udaljeniji od Sunca, te zbog toga svega ne samo da je dalje od početka života već je bliži njegovom kraju.

Vekovno hlađenje, koje jednog dana mora da zadesi i našu planetu, već je odavno počelo na našoj susednoj planeti. Fizičko stanje te planete još uvek je u velikoj meri obavijeno tajnom, ali se zna da je u podne, čak u ekvatorskom predelu Marsa, temperatura približno jednaka temperaturi kod nas

za vreme najsurovije zime. Vazduh je razredniji od našega, a okeani su se skupili tako da pokrivaju samo trećinu njegove celokupne površine. Oko polova njegovih skupljaju se velike ledene mase i tope se, u određenim godišnjim dobima povremeno preplavljajući umerenije pojaseve planete. Ovo krajnje stanje izumiranja, koje je još uvek neverovatno daleko za nas, postalo je za stanovnike Marsa problem sadašnjice. Ta neposredna nevolja izoštrila je njihov razum, povećala njihove moći, a njihova srca učinila neosetljivim. I posmatrajući tako kroz prostor pomoću instrumenata i razumom o kome nismo ni sanjali, oni vide u neposrednoj blizini na rastojanju od samo 35.000.000 milja zvezdu Danicu nade, našu topliju planetu, sa zelenom vegetacijom i sivim vodama, sa oblačnom atmosferom koja govori da postoji plodna zemlja, i kroz pramenove oblaka vide se prostrana naseljena zemlja i uzana mora, po kojima vrve brodovi.

A mi ljudi, bića koja žive na ovoj Zemlji, moramo im izgledati isto toliko strani i neznatni kao što nama izgledaju majmuni i lemuri. Razum čoveka nam kazuje već da je život neprekidna borba za opstanak, i izgleda da to mišljenje imaju i razumna bića na Marsu. Njihov svet se već uveliko ohladio, dok je naš svet još uvek pun života, ali je nastanjen samo onim što oni smatraju nižim stvorenjima. Ratni pohod na Zemlju je jedini izlaz iz opasnosti koja kod njih prelazi s kolena na koleno.

Međutim, pre nego što stanovnike ove planete suviše oštro osudimo, moramo se setiti kakva smo bezobzirna i potpuna uništenja mi sami izvršili, ne samo prema životinjama, kao na primer prema bizonu ili dodo ptici, kojih više nema, nego i prema samim nižim ljudskim rasama. Tasmanci, i pored toga što su slični ljudima, zbrisani su potpuno sa lica zemlje u ratu istrebljenja koji su vodili doseljenici

iz Evrope, i to u roku od pedeset godina. Zar smo mi takvi branioci milosrđa da bismo se mogli žaliti kad bi Marsovci ratovali na isti način?

Marsovci su, izgleda, proračunali svoj pohod na Zemlju sa zapanjujućom tačnošću – njihovo matematičko znanje očigledno daleko prevazilazi naše – i sve svoje pripreme izvršili savršeno složno. Da su nam instrumenti to dozvolili, mi bismo primetili opasnost koja nam se spremala, još u toku devetnaestog veka. Naučnici, kao Skjapareli, posmatrali su Crvenu planetu – uzgred budi rečeno, neobično je da su ljudi vekovima smatrali Mars planetom rata – ali nisu mogli da razjasne izvesne pojave koje su se naizmenično javljale, mada su ih tako dobro zabeležili u svojim mapama. Mora da su se Marsovci za sve to vreme pripremali.

Za vreme planetarne opozicije 1894. godine primećena je jaka svetlost na osvetljenoj strani Marsa, najpre na Observatoriji *Lik*, zatim je to video Peroten iz Nice, pa onda i drugi posmatrači. Čitaoci u Engleskoj su prvi put čitali o tome u časopisu *Priroda* od 2. avgusta te godine. Ja sam sklon mišljenju da je tu svetlost izazvalo livenje ogromnog topa, u ogromnoj provaliji na Marsu, odakle su ispaljivani topovski hici na nas. Čudnovate pojave, do sada još neobjašnjive, primećene su nedaleko od toga mesta za vreme sledećih dveju planetarnih opozicija.

Napad na nas počeo je pre šest godina. Kada se Mars približavao opoziciji, astronom Lavel sa ostrva Jave iznenadio je sav astronomski svet duhovitim zapažanjem da je na planeti Marsu moralo doći do velike eksplozije usijanih gasova. To se desilo oko ponoći dvanaestog avgusta, i spektroskop, koji je on smesta upotrebio, pokazao je masu usijanog gasa, uglavnom vodonika, kako se kreće ogromnom brzinom prema našoj zemlji. Ovaj mlaz vatre postao je nevidljiv oko

dvanaest i četvrt. Astronom ga je uporedio sa ogromnim plamenom koji je izbačen odjednom i svom silom iz planete „kao što usijani gasovi izlaze iz topa“.

Ova se rečenica pokazala kao neobično tačna. Ali sutradan još ništa nije bilo u novinama o tom događaju, osim jedne male vesti u listu *Dejli telegraf*, i svet i dalje nije ništa znao o najtežim opasnostima koje su ikada zapretile ljudskoj rasi. Ni ja ne bih ništa saznao o toj erupciji da nisam sreo poznatog astronoma Ogilvija u Oteršouu. On je bio neverovatno uzbuđen kad je saznao za tu vest i u svojoj uzrujanosti pozvao me je da s njim zajedno provedem tu noć u ispitivanju Crvene planete.

I pored svega što se otada dogodilo, još uvek se vrlo tačno sećam svega što se te noći zbilo. Crna i tiha opservatorija, pokrivena svetiljka koja je bacala slabu svetlost na pod u uglu, neprekidno kucanje sata na teleskopu, mali prorez na krovu – duguljasta dubina, posuta zvezdama. Ogilvi je hodao; nisam ga video, ali sam ga čuo. Gledali smo kroz teleskop i videli zatvorenoplavi krug i malu okruglu planetu kako pliva u njemu. Planeta je izgledala tako mala, tako sjajna i sićušna i bila je vrlo malo spljoštena, tako da nije izgledala potpuno okrugla. Ali je bila tako mala, tako srebrno topla – glava čiode obasjana svetlošću! Izgledalo je kao da dršće, ali se u stvari tresao teleskop zbog satnog mehanizma koji je održavao planetu u našem polju vida.

Dok sam posmatrao, činilo mi se da se planeta povećava i smanjuje, da se približuje i da se udaljuje, ali to je bilo jednostavno zbog toga što su mi oči bile umorne. Ona je bila četrdeset miliona milja udaljena od nas – više od četrdeset miliona milja praznog prostora. Malo ljudi shvata neizmerenost praznog prostora u kome lebdi prašina svemira.

Nedaleko od planete, sećam se, bile su u samom polju tri slabe svetle tačke, tri teleskopske zvezde beskrajno udaljene, a svuda oko njih bio je neizmerni mrak praznog prostora. Vi svi znate kakav je mrak hladne zvezdane noći. A u teleskopu on izgleda još mnogo dublji. I nevidljiva za mene, pošto je bila tako daleko i tako malena, približujući se svakog minuta za nekoliko hiljada milja, leteći brzo i neprestano prema meni kroz ovo neverovatno rastojanje, dolazila je Stvar koju su nam slali s Marsa, Stvar koja će doneti toliko borbe i nesreće i smrti na Zemlju. Ni sanjao nisam o tome onda kad sam posmatrao; niko na Zemlji nije ni mislio o tome projektilu koji se nepogrešivo približavao.

Te noći se opet dogodila jedna eksplozija gasa na udaljenoj planeti. Ja sam je video. Crvenkast plamen na samoj ivici, jedva vidljivo ispupčenje na površini, baš onda kad je hronometar izbio dvanaest. Smesta sam to rekao Ogilviju i on je seo na moje mesto. Noć je bila topla i ja sam bio žedan; pošao sam, protežući noge leno i pipajući da nađem put u pomrčini, ka malom stolu gde je stajao sifon sode, kad je Ogilvi uzviknuo primetivši oblak gasa koji je dolazio k nama.

Te noći krenuo je drugi nevidljivi projektil s Marsa na put prema našoj Zemlji, nekako za sekundu ranije od dvadeset četiri časa posle prvog projektila. Sećam se kako sam sedeo na stolu, u pomrčini, i kako su mi zelene i crvene mrlje igrale pred očima. Hteo sam da pušim pored svetlosti, ne sluteći šta znači onaj neznatni sjaj koji sam video i sve ono što će mi on odmah doneti. Ogilvi je posmatrao do jedan sat, zatim je prestao. Zapalili smo svetiljku i poslali njegovoj kući. Dole u pomrčini ležali su Oteršou i Čertsi, a stotine njihovih stanovnika mirno su spavale.

Ogilvi je te noći mnogo razmišljao o prilikama na Marsu i ismevao je običnu misao da na Marsu ima stanovnika koji

nam šalju nekakve znake. On je mislio da možda meteoriti padaju kao snažan pljusak na planetu, ili da se dešava neka velika vulkanska erupcija. Naročito mi je istakao kako je neverovatno to da organski razvoj ima isti pravac na dve susedne planete.

„Izgledi da na Marsu postoji nešto nalik na čoveka jesu milion prema jedan!“, rekao je Ogilvi.

Stotine posmatrača videle su plamen te noći i sledeće noći posle ponoći, i opet iduće noći; i to je trajalo deset noći, svake noći po jedan plamen. Zašto su ti hici prestali posle desete noći, niko na Zemlji nije ni pokušao da objasni. Možda su Marsovcima gasovi pričinili neprijatnosti prilikom ispaljivanja. Gusti oblaci dima ili prašine, koji su se mogli videti kroz snažan teleskop na Zemlji kao male, sive promenljive mrlje, širili su se preko jasne atmosfere planete i zamračivali njen poznatiji oblik.

Čak su i dnevni listovi počeli da pišu o ovim uznemirujućim stvarima i pojavile su se ovde-onda i svuda popularne zabeleške u vezi s vulkanskim erupcijama na Marsu. Sećam se da je ozbiljno-komični list *Panč* vrlo zgodno iskoristio to za svoju političku stranu. A oni projektili koje su Marsovci ispalili na nas jurili su prema Zemlji brzinom od mnogo hiljada milja u sekundi kroz praznu provaliju prostora, svakog sata, svakog dana, sve bliže i bliže. Sada mi izgleda neverovatno neobično da su ljudi, dok je tako skora sudbina visila iznad naših glava, mogli da idu za svojim sitnim poslovima kao da se ništa ne događa. Sećam se kako je Markem likovao od sreće kad je uspeo da obezbedi jednu novu fotografiju Marsa za ilustrovani list koji je tih dana izdavao. Današnji ljudi jedva mogu da zamisle obilje i preduzimljivost naših listova u devetnaestom veku. Što se mene tiče, ja sam bio veoma zauzet oko toga da naučim

da vozim bicikl, kao i čitanjem čitavog niza novina koje su raspravljale o verovatnom razvoju moralnih ideja uporedo sa razvojem civilizacije.

Jedne noći (prvi projektil mogao je tada da bude udaljen jedva nekih 10.000.000 milja) pošao sam u šetnju sa ženom. Bila je zvezdana noć i ja sam joj objašnjavao sazvežđe Zodiaka, i pokazao sam Mars, jasnu tačku svetla koja se kretala prema zenitu i na koju je bilo upravljeno toliko teleskopa. Noć je bila topla. Vraćajući se kući, jedna grupa izletnika iz Čertsija ili Ajzlvorta prolazila je pored nas s pesmom i muzikom. Na gornjim prozorima kuća gorela je svetlost dok su ljudi odlazili na spavanje. Sa železničke stanice u daljini čulo se kako vozovi skreću, zvone i tutnje, što se, zbog udaljenosti, pomalo pretvaralo u melodiju. Moja žena mi je pokazala sjajne zelene, crvene i žute signalne svetlosti koje su se ocrtavale prema nebu. Sve je izgledalo tako sigurno i mirno.